

Παρατήρηση και ανάγνωση μορφών και χώρου

Η προσεκτική και διαρκής παρατήρηση του θέματος είναι το κλειδί που μπορεί να εξασφαλίσει θετικά αποτελέσματα στη σχεδίασή μας. Περισσότερο χρόνο καταναλώνουμε στο να παρατηρούμε το προς σχεδίαση θέμα και λιγότερο χρόνο αφιερώνουμε στην παρατήρηση του ίδιου του σχεδίου.

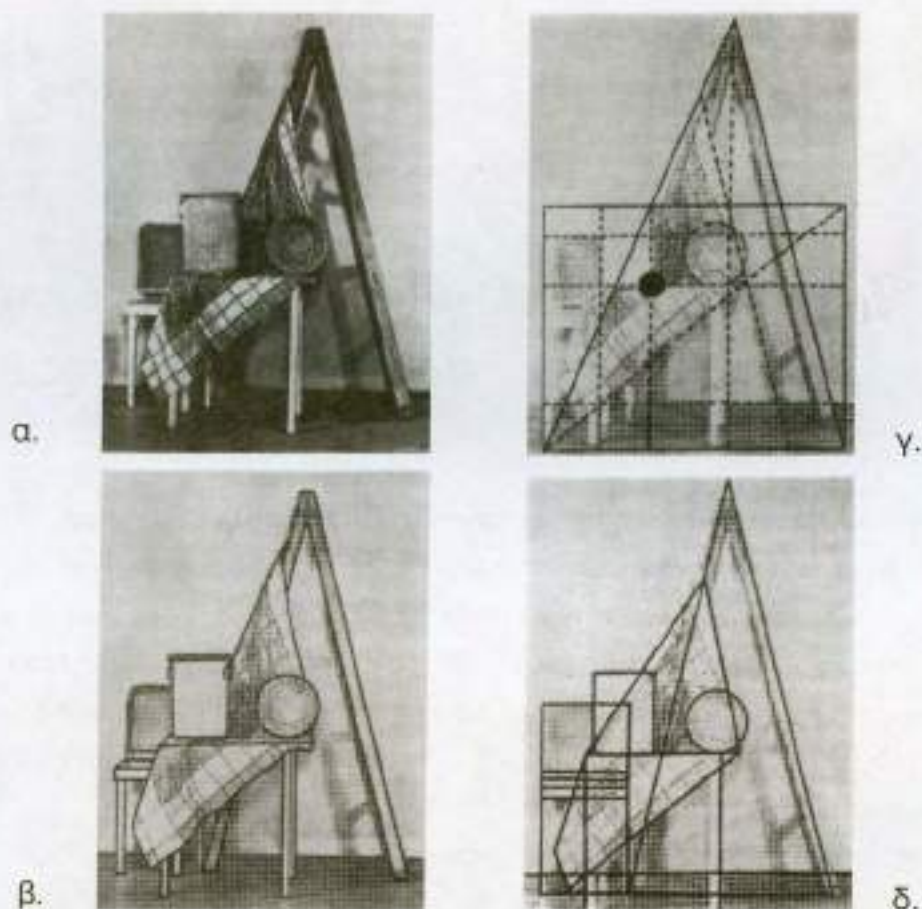
Ενδείκνυται μάλιστα να σταματάμε την εργασία μας κατά διαστήματα και να εξετάζουμε το θέμα μας προσεκτικά στο σύνολό του. Αυτή η τακτική μας εξυπηρετεί να ελέγχουμε τη σχεδίαση σε όλα τα στάδιά της.

Παράλληλα με τη συνολική μελέτη του θέματος προσπαθούμε να διαβάσουμε και τα επιμέρους στοιχεία του και να τα συγκρίνουμε και μεταξύ τους και με το σύνολο της σύνθεσης. Όπως σε μία μουσική αρμονία κάθε νότα είναι ένα μέρος του όλου, έτσι και στο σχέδιο η σταθερή σχέση των επιμέρους στοιχείων με το όλο αποτελεί το συντονισμό ελεγχόμενων ρυθμών και εξασφαλίζει την οπτική αρμονία.

Στόχος μας είναι να πετύχουμε ένα σχέδιο οπτικά κατανοητό. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει το κυρίως θέμα να προσελκύει το ενδιαφέρον και να βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το χώρο. Δεν μπορούν όλα τα οπτικά στοιχεία να παίζουν τον ίδιο ρόλο. Πρέπει να υπάρχει ιεραρχία και διαδοχικότητα.

Με την ίδια λογική λειτουργούν και τα επίπεδα. Επιβάλλεται η συνεπής διευθέτηση των επιπέδων, ώστε να είναι κατανοητή η πραγματική ανάπτυξη της σύνθεσης στο χώρο. Πρέπει να εξασκηθούμε στη διάκριση των στοιχείων που βρίσκονται σε πρώτο πλάνο, από αυτά που έπονται και από αυτά που διακρίνονται στο βάθος.

Η σύγκριση ανάμεσα στις μάζες και στα επίπεδα θα είναι διαρκής και οι σχέσεις μεγάλο – μικρό, ύψος – πλάτος, μέσα – έξω σταθερές σε όλα τα στάδια της δουλειάς μας. (Εικόνα 23)



Εικόνα 23. - Β. Κιεντίνσκι - Διδασκαλία "Αναλυτική σχεδίαση".

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΑΣΚΗΣΗ



Να σχεδιαστεί σύνθεση αποτελούμενη από γεωμετρικά στερεά ή από απλές μορφές αντικειμένων. Να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις σχέσεις μεγάλο - μικρό, ύψος - πλάτος, μπροστά - πίσω.

Προσαρμογή του θέματος στο χαρτί

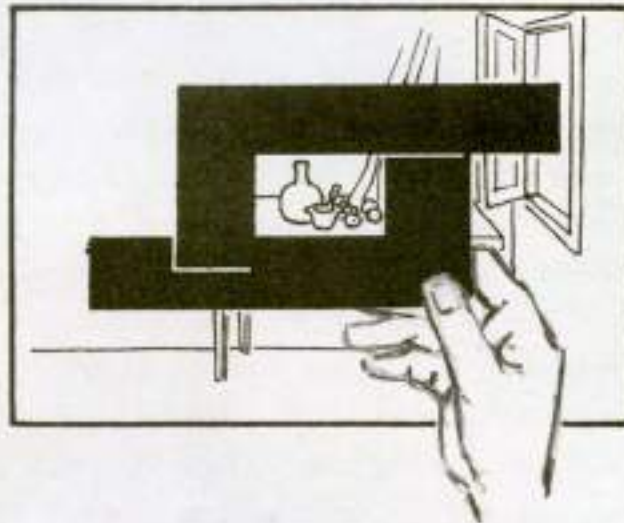
Για να σχεδιάσουμε οποιοδήποτε προτεινόμενο θέμα ή μοντέλο, πρέπει πρώτα να το παρατηρήσουμε προσεκτικά, κοιτάζοντάς το αρκετή ώρα. Αντί να καθίσουμε στατικά και παθητικά απέναντί του και να αρχίσουμε να σχεδιάζουμε, είναι καλύτερα να γυρίσουμε γύρω από τη σύνθεση και να την περιεργαστούμε στο σύνολό της και μέσα στο χώρο στον οποίον αναπτύσσεται. Θα νιώσουμε καλύτερα αυτό που βλέπουμε και θα αντιληφθούμε ότι παρουσιάζει άπειρες όψεις, ανάλογα με την εκάστοτε οπτική γωνία. Κάθε όψη μπορεί να αποτελέσει και διαφορετικό σχέδιο.

Αυτή η απλή διαδικασία μας επιτρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι έχουμε να αντιμετωπίσουμε ένα μεταβαλλόμενο συσχετισμό στοιχείων, τον οποίο πρέπει να διατηρήσουμε σε όλη τη διάρκεια της δουλειάς μας. Αφού παρατηρήσουμε προσεκτικά και νιώσουμε την πολυμορφία του θέματός μας, επιλέγουμε την οπτική γωνία που μας επιτρέπει να σχεδιάσουμε την πλέον ενδιαφέρουσα για μας όψη του.

Σημαντική βοήθεια σ' αυτό το στάδιο αποτελεί η χρήση "πασπαρτού". Είναι ένα μικρό ορθογώνιο, χάρτινο, αυτοσχέδιο παραθυράκι, που λειτουργεί σαν κορνίζα και μας επιτρέπει να απομονώνουμε την προς σχεδίαση σύνθεση από τον υπόλοιπο χώρο. Κλείνουμε το ένα μάτι και φέρνουμε το "πασπαρτού" μπροστά στο άλλο. Ανάλογα με την απόσταση που βρίσκεται το "πασπαρτού" από το μάτι μας αυξομειώνονται τα όρια της σύνθεσης. Είναι μία πρακτική διαδικασία, που μας καθορίζει την οριζόντια, κατακόρυφη ή τετράγωνη ανάπτυξη της σύνθεσης. (Εικόνα 24)

Στη συνέχεια, τοποθετούμε το χαρτί πάνω στην πινακίδα μας αντίστοιχα με την εικόνα της σύνθεσης. Εάν δηλαδή η σύνθεση είναι κατακόρυφη, τοποθετούμε και το χαρτί κατακόρυφα. Εάν είναι οριζόντια, τοποθετούμε το χαρτί οριζόντια. Αποφεύγουμε κατ' αυτό τον τρόπο να χάσουμε τον έλεγχο

του γενικού πλαισίου και να αποδώσουμε παραμορφωμένα σχέδια. Εάν τα όρια του χαρτιού δε βρίσκονται στην ίδια αναλογική σχέση με τα όρια της φυσικής σύνθεσης, κινδυνεύουμε να δημιουργήσουμε σχέδια κοντόχοντρα ή υπερβολικά μακρόστενα. Όσο περισσότερο σεβόμαστε τις αρχικές και τις επιμέρους διαδικασίες σχεδίασης τόσο πιο αποτελεσματική και σίγουρη θα είναι η ολοκλήρωση της δουλειάς μας.



Εικόνα 24. - Σχέδιο θέματος μέσα από "πασπαρτού".

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ



1. Να τοποθετηθούν διαδοχικά δύο ή περισσότερα απλά αντικείμενα, ώστε να δημιουργηθεί σύνθεση οριζόντια, κατακόρυφη ή τετράγωνη. Να χρησιμοποιηθεί το "πασπαρτού" για τον καθορισμό του πλαισίου της σύνθεσης και να τοποθετηθεί το χαρτί σε αντιστοιχία με την ανάπτυξη της. Να γίνουν πρόχειρες σχεδιάσεις του θέματος μόνο για την κατανόηση της εναρμόνισης χαρτιού και σύνθεσης.
2. Να σχεδιαστεί μια απλή σύνθεση από δύο διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Μέγεθος και τοποθέτηση θέματος στη σχεδιαστική επιφάνεια

Σε προηγούμενη ενότητα ερμηνεύσαμε την αδιάσπαστη συνοχή μορφής – χώρου. Αυτή η διαπίστωση θεμελιώνει και μία προϋπόθεση. Την εξαρχής συνολική αντιμετώπιση του θέματος, το οποίο αποτελείται από μορφές μέσα στο χώρο.

Επομένως, ο χώρος είναι το πεδίο μέσα στο οποίο κινούνται και λειτουργούν οι μορφές. Κατ' επέκταση, τον καθορίζουν και τον χρησιμοποιούν, και αυτός με τη σειρά του τις περιβάλλει, τις στηρίζει και τις υποτάσσει. Με δεδομένη την άρρηκτη σχέση μορφής – χώρου ξεκινάμε τη διαδικασία σχεδίασης, οργανώνοντας το συγκεκριμένο σχεδιαστικό χώρο.

Στην οργάνωση του σχεδιαστικού χώρου λειτουργούν δύο σημαντικές παράμετροι: του μεγέθους και της τοποθέτησης του θέματος.

Καλό είναι να υπάρχει αρμονική σχέση μεγέθους και ποσότητας ανάμεσα στη μορφή και στο χώρο. Δεν ενδείκνυται η μορφή να είναι τόσο μικρή, ώστε να χάνεται μέσα στο περιβάλλον της, ούτε και να ξεχειλίζει ως τα άκρα του χαρτιού. Εάν είναι πολύ μικρή μέσα στο χώρο, αφήνει ένα μεγάλο κενό ανεκμετάλλευτο, το οποίο κυριαρχεί σ' αυτήν, αφού την περιβάλλει και την καθορίζει. Εάν είναι τεράστια μέσα στη σχεδιαστική επιφάνεια, τότε πιθανόν να αναπτύσσεται ασφυκτικά και να φαίνεται ότι κατατρώνει το πεδίο που της χρησιμεύει ως στήριγμα. Οι όγκοι κινδυνεύουν να σμίξουν ανεπιθύμητα μεταξύ τους και η σύνθεση να είναι ελλιπής.

Ο σεβασμός προς αυτή την αρμονική σχέση εξασφαλίζει μια ισορροπημένη κατανομή των μορφών, την οποία μπορούμε να έχουμε ως αφετηρία για ένα επιτυχές αποτέλεσμα, χωρίς ωστόσο ο σεβασμός αυτός να αποτελεί απαραίτητο κανόνα.

Για να μπορέσει κανείς να κάνει προσωπικές επιλογές και να παραβεί αισθητά αυτή τη σχέση, θα πρέπει να έχει ήδη βαθιά γνώση του Ελεύθερου Σχεδίου και των αρχών του. Η ισορροπημένη δε τοποθέτηση του θέματος στο χαρτί εξασφαλίζει τη λειτουργικότητα του σχεδιαστικού χώρου ως πλαισίου. Πρέπει να εξετάζεται δηλαδή σε ποια θέση, χαμηλά ή ψηλά, και προς ποια κατεύθυνση το θέμα έχει περισσότερο αέρα.

Εάν, για παράδειγμα, έχουμε μία σύνθεση αντικειμένων πάνω σε ένα τραπέζι όπως στην εικόνα 25, θα σχεδιάσουμε στο κάτω μέρος της σχεδιαστικής επιφάνειας ένα τμήμα του τραπεζιού και πάνω σ' αυτό τα αντικείμενα. Πάνω από το υψηλότερο αντικείμενο αφήνουμε ένα εύλογο κενό, για να αναπνέει η σύνθεση. Αυτό το κενό δεν πρέπει να είναι τεράστιο και να πνίγει τα αντικείμενα ούτε και ελάχιστο με κίνδυνο να ακουμπήσει κάποιο από αυτά στα όρια του χαρτιού. Το ίδιο συμβαίνει και στα πλάγια. Γκριζάροντας δε τα αντικείμενα μαζί με το τραπέζι, πρέπει η συνολική επιφάνειά τους να είναι ανάλογη με τον περιβάλλοντα χώρο. Οι βασικοί άξονες (κατακόρυφος και οριζόντιος) στην ασύμμετρη ισορροπία είναι θετικό να τέμνονται πάνω στη "χρυσή τομή".



Εικόνα 25. - Α. Απίτζης «Σύνθεση» (λεπτομέρεια)

Εάν το θέμα μας αποτελείται από μία καρέκλα όπως στην εικόνα 26α, η τοποθέτησή της μπορεί να γίνει ως εξής:

Σε περίπτωση που τη βλέπουμε μετωπικά, την τοποθετούμε στη μέση της σχεδιαστικής επιφάνειας και λίγο πιο κάτω από το κέντρο, ώστε να μείνει περισσότερο κενό πάνω παρά κάτω και να φαίνεται ότι η καρέκλα στέκεται στο δάπεδο και όχι στον αέρα. Η στήριξη των αντικειμένων είναι ένα σημαντικό στοιχείο, που δεν πρέπει να παραβλέπεται.



Εικόνα 26α. - Σχέδιο καρέκλας, μολύβι

Σε περίπτωση που τη βλέπουμε από το πλάι ή στα τρία τέταρτα (λίγο λοξά) όπως στην εικόνα 26β, τότε την τοποθετούμε πάλι λίγο χαμηλότερα από το κέντρο και προς τη μία πλευρά του χαρτιού, αφήνοντας μεγαλύτερο χώ-

ρο προς την κατεύθυνση στην οποία "βλέπει" η καρέκλα.

Έτσι, ο χώρος κατανέμεται με άνεση μέσα στη σύνθεση και τη στηρίζει.

Ο κατακόρυφος άξονας της καρέκλας και ο οριζόντιος, επιδιώκεται να τέμνονται στη "χρυσή τομή".

Αυτές είναι κάποιες κλασικές ενδεικτικές τοποθετήσεις. Μπορούν να προταθούν ή να ανακαλυφθούν και άλλες, οι οποίες εξαρτώνται από τις ισορροπίες οπτικών "βαρών" που θέλουμε να επιτύχουμε. Λέγοντας οπτικά βάρη εννοούμε το χώρο που καταλαμβάνει η μάζα των αντικειμένων, καθώς και τη δύναμη του όγκου και του χρώματός τους.



Εικόνα 26β. - Β. Βαν Γκογκ,
"Η καρέκλα του Βίνοντ", λεπτομέρεια

Συμμετρική και ασύμμετρη ισορροπία

Η σχέση μορφής και χώρου συχνά μας φέρνει αντιμέτωπους με το πρόβλημα της ισορροπίας των όγκων μέσα στη σύνθεση. Το πρόβλημα της ισορροπίας χώρου και όγκων είναι ενιαίο και έτσι πρέπει να αντιμετωπίζεται. Αλλά για καλύτερη κατανόηση χωρίζεται η καταγραφή τους.

Στην ενότητα "Μορφή αντικειμένων και χώρος", μιλήσαμε για τη χάραξη του χώρου, δηλαδή για τη συμμετρική και ασύμμετρη ισορροπία χώρου. Σ' αυτή την ενότητα θα αναφερθούμε στην ισορροπημένη κατανομή των όγκων των αντικειμένων (οπτικών βαρών) μέσα στο χώρο.

Οι νόμοι της φυσικής μπορούν να μας βοηθήσουν σ' αυτό το σημείο.

Έχουμε τη συμμετρική ισορροπία και την ασύμμετρη ισορροπία. Και οι δύο είναι αποδεκτές και μπορούμε να τις εκμεταλλευτούμε ανάλογα.

Στη συμμετρική ισορροπία οι ισοβαρείς όγκοι μοιράζονται σε ίση απόσταση από τον κεντρικό άξονα του πλαισίου, κατακόρυφο ή οριζόντιο. Όπως συμβαίνει στην κλασική ζυγαριά, στην οποία ο κατακόρυφος άξονας είναι στη μέση. Αυτή είναι μια πολύ στατική ισορροπία και μονότονη, όπως ακριβώς αναφέραμε και στη χάραξη του χώρου. Επειδή ρίχνει το μεγαλύτερο βάρος στο κέντρο και δίνει την αίσθηση της ανάτασης, χρησιμοποιείται συχνά σε θέματα θρησκευτικά. (Εικόνες 27 και 28)



Εικόνα 27. - Ρεφρέσιλ Σχέδιο για την "Ταφή του Χριστού".



Εικόνα 28. - Π. Σεζάν, «Οι χαρτοπαίχτες»

Το μεγάλο πρόβλημα παρουσιάζεται στην ασύμμετρη ισορροπία, όπου τα άνισα βάρη τοποθετούνται και σε άνιση απόσταση από τον κεντρικό άξονα. Στην περίπτωση δύο τέτοιων όγκων τοποθετούμε το μικρό "βάρος" μακριά από τον κεντρικό άξονα και λίγο προς τη μια άκρη του χαρτιού, ενώ το μεγάλο "βάρος" κοντά στον κεντρικό άξονα, ο οποίος μπορεί, και αυτός, να έχει ελαφρά μετακινηθεί προς την άλλη άκρη.

Η ισορροπία αυτή λειτουργεί οπτικά όπως ακριβώς η τραμπάλα. Όταν ένας μεγάλος άνθρωπος κάνει τραμπάλα με ένα μικρό παιδί, δε θα καθίσει στην ίδια απόσταση που κάθεται το παιδί από τον κεντρικό άξονα αλλά πιο κοντά σ' αυτόν. Αυτές οι εικόνες μπορούν να μας καθοδηγούν θετικά στη διανομή των όγκων, ώστε η σύνθεσή μας να μη βαραίνει προς κάποια κατεύθυνση.

Γενικά, αποφεύγουμε να ρίχνουμε το οπτικό κέντρο βάρους στο κέντρο του χαρτιού, γιατί έτσι αποδυναμώνεται η υπόλοιπη επιφάνεια. Αποφεύγουμε επίσης και τις άκρες, γιατί η σύνθεση θα "γέρνει". Επιδιώκουμε το κέντρο βάρους να βρίσκεται σε κάποια από τις "χρυσές τομές". Αυτός ο κανόνας αφορά όχι μόνο το σχέδιο αλλά και κάθε εικόνα ή μακέτα. (Εικόνες 29α, β και 30)



Εικόνα 29α. - Συμμετρική ισορροπία όγκων.



Εικόνα 29β. - Ασύμμετρη ισορροπία όγκων.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΑΣΚΗΣΗ



Να τοποθετηθούν απλές συνθέσεις αντικειμένων διαφορετικού μεγέθους αλλά και διαφορετικού ύψους και πλάτους.

Τα αντικείμενα να είναι κατά προτίμηση απλά γεωμετρικά στερεά, ώστε οι συνθέσεις να είναι ευανάγνωστες και αναγνωρίσιμες. Να γίνει σχεδίαση απλών σκίσεων με ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση μεγέθους θέματος και χαρτιού, καθώς και στην ισορροπημένη τοποθέτηση του θέματος στο χαρτί.

Μπορεί να χρησιμοποιηθεί το "πασπαρτού" για την καλύτερη οριοθέτηση του θέματος και την προσαρμογή του στο χαρτί.